

Mərhəmətli və Rəhmli Allahın adı ilə!

Həqiqətən şükür və tərif yalnız Allaha məxsusdur! Biz Ona həmd edir, Onu köməyə çağırır, Ondən bağışlanma və bizi doğru yola yönəltməyi diləyirik, nəfslərimizin şərinədən və pis əməllərimizdən qorunmaq üçün yalnız Ona sığınırıq. Allah kimə hidayət verərsə o, doğru yolda olar, kimi azdırarsa onu doğru yola yönəldən tapılmaz. Mən şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa ibadətə haqqı olan məbud yoxdur, Onun şəriki yoxdur və şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Onun qulu və elçisidir.

"Ey iman gətirənlər! Allahdan layiqincə qorxun və ancaq müsəlman olduğunuz halda ölün!"¹

"Ey insanlar! Sizi tək bir şəxsdən xəlv edən, ondan da zövcəsini yaradan və onlardan da bir çox kişi və qadın *törədib yer üzünə* yayan Rəbbinizdən qorxun! Adı ilə bir-birinizdən *cürbəcür şeylər* istədiyiniz Allahdan qorxun və qohumluq əlaqələrini kəsməkdən *çəkinin*! Həqiqətən, Allah sizə nəzarət edəndir!"²

"Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və doğru söz söyləyin! *Əgər belə etsəniz* Allah əməllərinizi islah edər və günahlarınızı bağışlayar. Hər kəs Allaha və Onun elçisinə itaət etsə, böyük bir səadətə nail olar".³

Adəm övladının xəlv edildiyi vaxtdan bu günə qədər keçdiyi tarixi yolu əlimizdə olan səhih məlumatlar əsasında araşdırsaq, gözəl biçimdə yaradılan bu məxluqun cəmiyyətdə kor-koranə, məlumatsız və nəzarətsiz buraxılmadığının, daim müqəddəs kitablar və peyğəmbərlər vasitəsilə Allahın vacib buyurduğu məsələlər barəsində məlumatlandırıldığının şahidi oluruq. Belə

¹ Ali İmran, 102.

² ən-Nisa, 1.

³ əl-Əhzab, 70-71.

məlumatlarla zəngin, ən mükəmməl və təhrifsiz kitab olan Qurani Kərim on dörd əsrdir ki, onu oxuyub dərk edənlərin həyatını nurlandırmaqdadır. Quran keçmiş qövmələr, tayfalar, onların yaxşı əməllərə görə Allah tərəfindən nə cür mükafatlandırılması, günahkar və itaətsiz insanların hansı yollarla cəzalandırılması barəsində bilgiləri insanlara çatdırmaqla onlara yaxşı ilə pis, xeyirlə şər arasında seçim etmək tövsiyə edir. Peyğəmbərimizin ﷺ hədisləri də bu cür məlumatlarla zəngindir. Aydın olur ki, Uca Allah qövmələrə peyğəmbərlər göndərməklə onlara hər şeydən öncə Yaradanın təklisini qəbul edib yalnız Ona ibadət etməyi, köməyə və yardıma möhtac olanların ehtiyaclarını yalnız Ondan istəməyi, Allaha qoşulan hər cür şərikdən və Ona yaxınlaşmaq məqsədilə axtarılan hər cür əsassız vasitələrdən uzaq olmağı əmr edir. Rəhmli və Mərhəmətli, eyni zamanda isə günahkar və asilərə qarşı özünəməxsus şəkildə, qarşılıqlı olaraq intiqam alan Allah daim insanlara yaxın olduğunu, onların etdiklərini gördüyünü və onlara möhlət verdiyini, yaratdıqlarına namaz qılmağı, əxlaqlı və elmləli olmağı və ən nəhayət azlığından və çoxluğundan asılı olmayaraq verdiyi nemətlərə görə daim şükr etməyi əmr edir. Bu risələdə adını çəkdiyimiz axırıncı amilə - Allaha şükr etmək məsələsinə toxunulur. Gənclərimizə bu gözəl xüsusiyyətə sahib çıxmağın və bunu nə cür həyata keçirməyin yolları izah edilir.

Siz bu risələ vasitəsilə həmçinin Allah və Onun Rəsulunun ﷺ naşükürlüyə münasibəti ilə tanış olacaq və bu cür yaşayanların aqibətinin nə cür olacağı barəsində Quranda və Peyğəmbərimizin ﷺ sünnəsində (hədislərində) bizə çatdırılan dəlillərlə məlumatlarınızı zənginləşdirəcəksiniz. Bu gün çəkinmədən deyə bilərik ki, xüsusilə biz müsəlmanların naşükürlük etməsi əsassızdır. Şükürlər olsun ki, Allahın köməyi ilə

müstəqilliyimizi bərpa edib cəmiyyətdə inkişafın başlıca şərti olan sabitliyə nail olmuş, dinimizə və soykökümüzlə sahib çıxmışıq. Dərindən düşünsək görərik ki, elə təkcə bunun özü böyük bir nemətdir. Uca Allah məkanımızı başqa bir müsbət keyfiyyətlə də digər ölkələrdən fərqləndirib. Məsələn yer kürəsində mövcüd olan iqlim qurşaqlarının böyük əksəriyyətinin bizim payımıza düşməsi xüsusi bir şükr tələb edir.

Bu torpaqda Nizami kimi şairlər yaşayıb ki, bu gün biz onların əməyinin sayəsində dünya mədəniyyəti içərisində özümüzə layiqli yer tutmuşuq. Lakin çox təəssüf ki, əslində saymaqla qurtarmayacaq bu qədər nemətlər və nailiyyətlər müqabilində belə cəmiyyətimizdə narazı olanların və naşükürlərin sayı artmaqdadır. Naşükürlük İslam dininə və şəriətinə tamamilə zidd bir hal olduğu üçün bu cür beləyə tutulmaqdan Allaha sığınırıq!

Allaha necə şükr etməli?

Hər şeydən öncə toxunacağımız problemə birbaşa aidiyyatı olan belə bir suala cavab tapmağa çalışaq: Biz kimə və nə üçün şükr etməliyik?

Bu suala ətraflı cavab vermək üçün bir balaca düşünməyimiz və gündəlik şahidi olduğumuz həqiqətləri analiz etməyimiz zəruridir. Tarixi bizə məlum olmayan bir zamandır ki, qoynunda qərar tutduğumuz yer kürəsi özünə məxsus nizam-intizamla hərəkət edir. Bu möcüzəli düzümün nəticəsi olaraq günlər və fəsillər bir-birini əvəz edir. Digər bir möcüzə isə yer kürəsi ilə bərabər digər planetlərin də bu cür hərəkət etməsi və bu qoyulan nizamın bu günə qədər cüzi də olsa pozulmamasıdır. Çox dəqiq və bir-birini tamamlayan bu nizam-intizamın yaradılmasının öz-özünə baş verməsinin qeyri mümkünlüyü düşünə bilən insan üçün bu hərəkətlərin nə

vaxtsa mütləq bir başlanğıcı olması məntiqini ortaya qoymaqla yanaşı, bu ağlasığmaz möcüzənin Yaradıcısının mütləq mövcudluğunu da şərtləndirir. Çünki, ən primitiv təsəvvürə malik insan da bilir ki, təsirsiz heç bir hərəkət yoxdur və xırda bir daş parçasını belə yerindən tərpətmək üçün ona mütləq toxunmanız gərəkdir. Belə olan təqdirdə bu cür əzəmətli kainat sistemini, oradakı planetləri və saysız-hesabsız ulduzları nizam-intizamlı yaradan bir qüvvənin mövcudluğunu hansı məntiqlə inkar etmək olar? Bəs daim hərəkət edən bir torpağın üzərində həyatın yaranması, insanların dünyaya gəlməsi, çeşid-çeşid bitkilərin, meyvələrin cücərib dikəlməsi, yetişməsi və bu kimi əslində çox mürəkkəb bir proses öz-özünə baş verə bilərmi? Əgər təsadüfdürsə - yəni insanlar, bitkilər və digər canlılar ayrı-ayrı inkişaf prosesi keçərək heç bir müdaxilə olmadan ortaya çıxmışsa, bəs insan həyatının bir çox şeylərdən asılılığını kim yaratdı? Bu asılılığı insan özümü düşündü? Əgər bu insan təfəkkürünün məhsulu olsaydı, onda ən azından Adəm övladı özünəməxsus xüsusiyyətləri ucbatından belə asılılığa yol verməzdi. Bütün canlıların yaşaması üçün lazım olan bu şəraiti - havanı, suyu, günəş enerjisini, üzərində durub lakin hərəkətdə olduğunu birbaşa duymadığımız torpağı və s. tikiləcək bina üçün əvvəlcədən görülmüş tədbirlərə bənzətmək olar. Heç kəs şübhə etmir ki, hər hansısa bir binanın tikilməsi üçün sərəncam, bunun üçün lazım olan şərtlər - torpaq yerinin ayrılması, həmin yerin geoloji xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması, binanın smeta xərcləri və planı əvvəlcədən çox dəqiqliklə hesablanıb tərtib edildikdən sonra verilir. Əgər kimsə bu sadalanan şərtlərin binanın tikilişindən sonra nəzərə alındığını söyləsə, o şəxs öz ağı barəsində çox mənfi təsəvvürlər yaratmış olar. Yaxşı bəs bu qədər canlıların yaşaması və çoxalması üçün lazım olan şərtlərin materiya yaranandan

sonra formalaşması kimi ağla və məntiqə belə sığmayan fikirlərin söylənməsi savadlı cəmiyyət üçün nə dərəcədə xarakterik ola bilər? Bu cür fikirlər elmin inkişafını elə beşikdəcə yanlış istiqamətə yönəltmirmi? Əlbəttə ki, biz bu cür suallarımızı bir qədər də uzada bilərik, lakin hesab edirik ki, aqıl insan bu əsrarəngiz yaradılışa müdaxilə edən özəmətli gücə və qüdrətə malik olmasının fərqiindədir. Hər bir şeyin, o cümlədən kimə şükr etmənin başlanğıcı da elə bu dərkədən başlayır. Yəni məntiqlə düşünsək aydın olar ki, bir halda ki, hər bir şey Uca Allah tərəfindən yaradılıbsa, qayda-qanun qoyulubsa deməli bu tələbləri ödəyən, Ona itaət edən və onları ödəməkdən imtina edənlər, asi olanlar da olmalıdır. Əgər itaət və asilik varsa, deməli cəza və mükafat da var. Baxın, insanın günah işlər görməsi - Allaha şərikin qoşması, çox təhlükəli və qərribə də olsa namaz qılmaması, insanlara əziyyət verməsi, naşükür olması və s. bu kimi əməllər onun yuxarıda söylədiyimiz Xaliqi düzgün qiymətləndirməməsindən irəli gəlir. Belə insanlar Cənnəti qazanmaq üçün Allahın buyuruqlarını yerinə yetirməyə can atan, Cəhənnəm dəhşətindən uzaq olmaq üçün isə hətta ətrafdakılar tərəfindən istehza və qınaqla qarşılandıqları da məhz Allahın və Onun Peyğəmbərinin əməllərini hər şeydən üstün tutan, Allahdan lazımcı qorxub namaz qılan, oruc tutan, elm tələb edən insanları da başa düşə bilmirlər və bilməzlər də. Çünki əbədi olaraq qalacaqları yer üçün yetərincə tədarük görən insanla buna hazırlaşmayan insan arasındakı fərq ən əvvəl bu qalacaqları yerə inanıb inanmamaqdadır. İnsanın nə üçün şükür etməli olduğunu cavabı da məhz bu inamla bağlıdır. Allaha və axirət həyatına inanan insan Cəhənnəm əzabı qarşısında bu dünyanın ən ağır və dözülməz əzablarının belə şükürlü olduğunu dərk edir və nə üçün şükür etməli olduğunu da çox gözəl bilir. Əgər Qurani

Kərimi əlimizə alıb oxusaq Allahla səmimi olanlarımızın qəlbləri titrəyər və gözləri yaşarar. Çünki bu müqəddəs kitabın bir çox səhifələrində insanlar və cinlər Cəhənnəm əzabı barəsində xəbərdar edilir. Quran isə Allahın kitabıdır və Uca Allah Öz kitabını hər cür təhrifdən qoruyacağına söz verib.

«Şübhəsiz ki, Zikri (Quranı) Biz nazil etdik, əlbəttə, Biz də onu qoruyacağıq!»⁴

Demək buradakı yazıları inkar edən Xaliqə qarşı çıxmış olur. Bəli, Cənnəti və Cəhənnəmi inkar etmək Allahı və Onun qüdrətini danmaq deməkdir. Biz müsəlmanlar ilk öncə Allah qarşısında olan məsuliyyətimizi dərk etməli və Onun kitabındakı hər bir sözə, o cümlədən Quranın bir çox səhifələrində özünə yer tutan Cənnətə və Cəhənnəmə inanmalıyıq. İnanmayan və ya şübhə edənlər isə qəlblərinin səmimi olmasını heç ağıllarına belə gətirməsinlər. Uca Allah Onun kitabını yalan sayanların dünyadakı həyatını Qurani Kərimdə bu cür izah edir:

«Kafirlərin əməlləri isə səhradakı ilğıma bənzəyir ki, susamış kimsə onu su hesab edər. Ona yaxınlaşdıqda isə onun heç bir şey olmadığını görər. O öz yanında Allahı tapar. O da onun cəzasını verər. Allah tez haqq-hesab çəkəndir»⁵

Beləliklə biz kimə və nə üçün şükür etməyimizə cavab tapdıq. Aydın oldu ki, biz bütün kainatı və oradakı canlıları heç bir çətinlik duymadan yaradan Allaha verdiyi nemətlərinə görə şükür etməliyik. Allahın verdiyi nemətlərin sayı isə həddindən artıq çoxdur. Əgər saymaq qərarına gəlsək bunun üçün uzun zaman tələb olunacaq. Lakin biz bunların bəzilərinə toxunmaq fikrindəyik. Bu məsələyə keçməmişdən öncə qeyd edək ki, şükür etməyi

⁴ «əl-Hicr» surəsi, 9.

⁵ «ən-Nur» surəsi, 39.

bacarmaq sırf möminlərin xüsusiyyətidir. Mömin olmaq isə Allaha yaxın olmaq deməkdir. Uca Allah Qurani Kərimdə insanları mömin və günahkar olmaqla fərqləndirir. Uca Allahın möminə və günahkar insana münasibətini Quran üslubundan açıq aydın görə bilərik.

«girəcəkləri Cəhənnəmə sürükləyənləri görmürsənmi? Ora necə də pis qərar tutulan yerdir. Onlar (insanları) Allah yolundan sapdırmaq üçün (bütləri) Ona tay tutdular. De: «(Bu dünyada) kef eyeləyin! Şübhəsiz ki, dönüşünüz Atəşədir». İman gətirən bəndələrimə de ki, namaz qılsınlar, alış-verişin və dostluğun olmayacağı gün gəlməzdən əvvəl onlara verdiyimiz ruzidən (Allah yolunda) gizli və aşkar xərcləsinlər».⁶

Şükr edən insanın müsəlman, mömin olmasının şərt kimi qoyulması bu əməlin Uca Allah tərəfindən qəbul edilməsi ilə bağlıdır. İnsanın Yaradanına şükür etməsi kor-koranə deyil, düşünülmüş şəkildə olmalıdır. Biz müsəlmanlar Allaha hər şeydən öncə müsəlman yaradıldığımızı görə şükür etməli və Ona daim dua etməliyik ki, ölənə qədər bizi dinimizdə sabit edib müsəlman olaraq da öldürsün. Çünki Qurani Kərimdən bilirik ki, Allah yanında qəbul olunacaq yeganə din İslamdır. Müsəlman kimi yaşayıb, Allahın sevgisini qazanmaq və "lə iləhə illəllah, Muhəmmədən rəsulullah" deyərək ölmək nə böyük xöşbəxtlikdir. Bu barədə Uca Allah belə buyurur:

«Ey iman gətirənlər! Allahdan layiqincə qorxun və ancaq müsəlman olduğunuz halda ölün!»⁷

Ayədən göründüyü kimi din deyildikdə İslam başa düşülməlidir. Belə ki, din həm məzmununda, həm də

⁶ «İbrahim» surəsi, 29-31.

⁷ «Ali-İmran» surəsi, 102.

formasında vahid olan Yaradana itaəti və ibadəti ifadə etməlidir. Bu gün din adlandırılan etiqadlar bu tələblərə cavab vermək baxımından araşdırıldıqda yalnız İslamın onlara cavab verdiyinin şahidi oluruq. Bu məsələnin daha geniş və ətraflı izaha ehtiyacı olduğu üçün onu başqa bir risalənin məzmunu üçün açıq saxlayaq. Bu barədə fikirlərimizi ümumiləşdirərək qeyd edək ki, İslamdan başqa din adlandırılan etiqadlar sadəcə bir inandır və dəlillərdən uzaq insan təxəyyülü və zənninin məhsuludur. Bizim bir müsəlman olaraq borcumuz onları hikmət və əxlaqla İslama dəvət etmək, bu dəvəti qəbul etməyəcəkləri təqdirdə dözümlülük nümayiş etdirmək və onları təhqir etməməkdir. Bizi müsəlman olaraq yaradan Allaha şükürlər və həmd səna olsun!

İnsanlar onlara bəxş edilən qəlbə görə də şükür etməlidirlər. İnsan qəlbi böyük möcüzə olmaqla yanaşı həm də əvəzsiz bir nemətdir. Biz müsəlmanlar məhz qəlbimizin düzəlməsi sayəsində savablar qazanır, etiqad edir, iman gətirir, Allahdan qorxur və onu zikr edirik. Peyğəmbərimiz ﷺ bu haqda belə buyurur: «..... Diqqət edin! Həqiqətən, bədəndə bir ət parçası var! Əgər o, düzəlsə digər bədən üzvləri də düzələr, yox əgər korlanarsa digər bədən üzvləridə korlanır! Diqqət edin! O, qəlbdir!»⁸ Lakin etdiyimiz şükrün kamil şəkildə olması üçün təkcə qəlb kifayət etmir. Allah yanında şükür edən bəndələrdən sayılmaq üçün bizə verilən nemətləri qəlbimizlə etiraf etməli, dilimizdə həmd-səna bildirməli və əməllərimizlə təsdiqləməliyik. Əməllə təsdiqləmək isə verilən nemətləri yalnız Allahın rızasını qazanmaq naminə istifadə etmək deməkdir. Buna misal olaraq kiminsə öz müsəlman qardaşına onun deyil, yalnız Allahın sevgisini

⁸ Buxarinin «Səhih» əsəri, 2051; Muslimin «Səhih» əsəri, 1599.

qazanmaq naminə etdiyi yardımı göstərmək olar. Və yaxud kimsə ailəsinə qarşı səxavətlidirsə o bunu ilk öncə Allahın rızasını, sonra isə ailəsinin təbii məhəbbət hissini qazanmaq naminə etməlidir. Verilən nemətə şükür etmək və onu Allahın rızasını qazanmaq naminə sərf etməklə bağlı varid olan bir hədisdə Peyğəmbərimiz ﷺ belə söyləmişdir: «İzzətli və hörmətli olan Allah İsrail övladlarından olan üç nəfəri – cüzamla xəstələnmiş kimsəni, keçəli və koru imtahana çəkmək üçün onların yanına mələk göndərdi. O [mələk], cüzamla xəstələnmiş kimsənin yanına gəlib dedi: «Sənin üçün ən sevimli olan şey nədir? O dedi: «Gözəl rəng və gözəl dəri! İnsanlar artıq məndən diksinirlər!» Mələk əlini onun vücuduna sürtdü və bu çirkinlik keçib getdi. Onun rəngi və dərisi gözəlləşdi. Mələk yenə ondan: «Sənin üçün ən sevimli mal nədir?»- deyə soruşdu. O: «Dəvə yaxud inək!»- deyə cavab verdi. [Bunu, rəvii İshaq ibn Abdullah ibn Əbi Təlhə tərəddüd edərək cüzamla xəstələnmiş kimsənin və keçəlin, onlardan birinin dəvə digərinin isə inək istədiyini iki cür rəvayət etmişdir.] Ona, on ayına çatmış boğaz dəvə verildi. Mələk onun üçün: «Bu dəvə sənin üçün bərəkətli olsun!»- deyə dua etdi. Sonra o keçəlin yanına gəlib dedi: «Sənin üçün ən sevimli olan şey nədir? O dedi: «Gözəl saç! Bu keçəlik məndən getsin! İnsanlar artıq məndən diksinirlər!» Mələk əlini onun başına sürtdü və keçəlik keçib getdi. Ona gözəl saç verildi. Mələk yenə ondan: «Sənin üçün ən sevimli mal nədir?»- deyə soruşdu. O: «İnəkdir!»- deyə cavab verdi. Ona boğaz inək verildi. Mələk onun üçün: «Bu inək sənin üçün bərəkətli olsun!»- dedi. Daha sonra o, koru yanına gəlib dedi: «Sənin üçün ən sevimli olan şey nədir? O dedi: «Allah mənim gözlərimi qaytarsın ki, insanları görə bilim!» Mələk əlini onun gözlərinə sürtdü, Allah da onun gözdərini ona qaytardı. Mələk ondan da: «Sənin üçün ən sevimli mal nədir?»- de-

yə soruşdu. O: «Qoyundur!»- deyə cavab verdi. Ona balalı bir qoyun verildi. Mələk onun üçün: «Bu qoyun sənin üçün bərəkətli olsun!»- deyə dua etdi.

Bir müddət sonra bu ikisinin [dəvə və inək sahibinin] heyvanı bala verdi, bunun da [qoyun sahibinin də] heyvanı balaladı. Dəvə istəyənin bir vadi dolusu dəvəsi, inək istəyənin bir vadi dolusu inəyi, qoyun istəyənin də bir vadi dolusu qoyunu oldu.

Sonra o [mələk], ilk dəfə gəlidiyi surətdə və qiyafədə cüzamla xəstələnmiş kişinin yanına gəlib dedi: «Mən kasıb bir adamam. Səfərdə olarkən yemək tapmaq [və mənzilimə çatmaq] üçün bütün vasitələr kəsilmişdir. Bu gün də mənə ancaq Allahın, sonra isə sənin köməyin ola bilər. Odur ki, sənə gözəl rəng və gözəl dəri verən, çoxlu mal əta edən Allah xatirinə mənə bir dəvə ver ki, onun vasitəsilə muradıma çatım! O [cüzamla xəstələnmiş kişi] ona: «Doğrusu haqq sahibləri [mal veriləcək kimsələr] çoxdur»-dedi. O da [mələk də] ona: «Görək ki mən səni tanıyıram. Sən cüzam xəstəliyinə tutulmuş, insanların diksindiği bir kimsə deyildinmi?! Məgər sən kasıb ikən Allah sənə çoxlu mal əta etmədimi?!»- dedi. O isə: «And olsun ki, bu mal nəsil-dən-nəsilə keçərək mənə miras qalmışdır!»- dedi. Mələk də onun əleyhinə: «Əgər [bu iddiada] yalançısansa Allah səni əvvəlki halına qaytarsın!»- deyə dua etdi. Sonra o, ilk dəfə gəlidiyi surətdə və qiyafədə keçəlin yanına gəldi və ona da əvvəlkinə dediklərini dedi. O da onun [cüzamla xəstələnmiş kişinin] rədd etdiyi kimi rədd etdi. Mələk də onun əleyhinə: «Əgər [bu iddiada] yalançısansa Allah səni əvvəlki halına qaytarsın!»- deyə dua etdi. Daha sonra o, ilk dəfə gəlidiyi surətdə korun yanına gəlib dedi: «Mən müsafir və kasıb bir adamam. Səfərdə olarkən yemək tapmaq [və mənzilimə çatmaq] üçün bütün vasitələr kəsilmişdir. Bu gün də mənə ancaq Allahın, sonra isə

sənin köməyin ola bilər. Odur ki, gözlərini sənə qaytaran Allah xatirinə mənə bir qoyun ver ki, onun vasitəsilə muradıma çatım!» O dedi: «Bəli, mən kor idim Allah mənim gözlərimi mənə qaytardı, kasıb idim məni varlandırdı! Odur ki, [gördüyün bu qoyunlardan] istədiyən qədər götür. Allaha and olsun ki, bu gün Allah xatirinə malımdan götürəcəyin bir şeyə hədd qoymayacağam [götürməyinə mane olmayacağam]». Mələk dedi: «Malını özünə saxla! Bu yalnız sizin üçün olan bir imtahan idi. Artıq Allah səndən razı qaldı, yoldaşlarına isə qəzəbi tutdu».⁹

Şükür etmək məsələsi ilə bağlı insanları xasiyyət və etiqadlarına görə fərqləndirsək burada dörd növ insanın olduğunu görürük.

Birinci növ insanlar o kəslərdir ki, onlar nemətlərin məhz Allah tərəfindən verildiyindən qafildirlər (xəbərsizdirlər). Bu cür insanlar hətta bu barədə düşünmək belə istəmir və təbii ki, kimə şükür etməli olduqlarını da bilmirlər. Belə insanlara Uca Alahın münasibəti də kəskindir. Bu barədə Uca Allah belə buyurur:

«Biz Cəhənnəm üçün bir çox cinlər və insanlar yaratdıq. Onların qəlbləri vardır, onunla anlamırlar. Onların gözləri vardır, onunla görmürlər. Onların qulaqları vardır, onunla eşitmirlər. Onlar heyvan kimidirlər, amma daha çox azgınlıqdadırlar. Məhz onlardır qafil olanlar!»¹⁰

Ayədən aydın olur ki, Uca Allah bu cür insanları hələ yaratmamışdan öncə nə cür yaşayacaqlarını, özlərinə hansı yolu seçəcəklərini bilib onların Cəhənnəmə düşəcəklərini müəyyən etmişdir. Ancaq qətiyyənlər

⁹ Buxarinin «Səhih» əsəri, 3464; Muslimin «Səhih» əsəri, 7357.

¹⁰ «əl-Əraf» surəsi, 179.

düşünməyin ki, bu bəd əməllərə onları Uca Allahın Özü təhrik edir. Xeyr, bu cür yaşayış tərzini onlar öz iradələri ilə seçərək ömürləri boyu gəzir, dolanır, əylənir, yeyir, içirlər, lakin bütün bu nemətlərin kim tərəfindən verildiyi barədə heç düşünmək belə istəməzlər. Belə insanlar Allah qarşısında məsuliyyət daşıdıqlarını qəbul etmədikləri üçün ətrafdakılarına zülm etməkdən də çəkinmir və beləliklə Rəbbinin şiddətli bir əzabına layiq olurlar. Uca Allah onları bilərəkdən haqqı axtarmadıqları və azdıqları üçün əzablarını artıracaq bəzi tədbirlər də görür. Məsələn onların nemətlərini və sərvətlərini bir az da artırır ki, bu bədbəxtlər daha da azğınlaşsınlar. Çünki Qüdrətli Rəbbimiz Öz əzəli elmi ilə artıq qabaqcadan bilir ki, onlar bu nemətlərin müqabilində nə edəcəklər. Təbii ki, bu müddət, müvəqqəti və imtahan olaraq yaradılan bu həyatda onlara verilən bir möhlətdir. Bu möhlət və sərvət nəinki bu zalımları, hətta onları tanıyan bəzi insanları da çaşdırır və ona görə də cəmiyyətdə tez-tez belə bir mənasız suallara rast gəlirik: «Bəs nə üçün o insan bu cür günahkar olduğu halda təmtəraqlı yaşayır, heç bir əziyyətlə də üzləşmir?» və ya «bəs niyə bunları görə-görə Allah onu cəzalandırmır?» Belə sualları yalnız dini cəhətdən kifayət qədər məlumatı olmayan insanlar verə bilərlər. Lakin aqıl və dinində sabit olan, Allaha və axirət gününə tam yəqinliklə inanan insanlar bu cür insanların hətta təmtəraqlı həyatlarına belə acıyırlar. Çünki bu cür həyat tərzinin onları hara aparıb çıxaracaqlarını Qurani Kərimdən açıq-aydın görmək olar:

«Ayələrimizi yalan hesab edənləri, özlərinin də bilməyəcəkləri bir yerdən tədricən tovlayıb (məhvə) aparacağıq. Mən onlara möhlət verəcəyəm. Axı Mənim hiyləm sarsılmazdır!»¹¹

¹¹ «əl-Əraf» surəsi, 182-183.

İkinci növ insanlar o kəslərdir ki, onlar bütün nemətlərin Allah tərəfindən verildiyini çox gözəl bilsələr də inadkarlığından Ona şükür etmirlər. Bu cür insanlar açıq aydın şeytanın yolunun davamçılarıdır. Bu gün cəmiyyətimizdə naşükürlər ordusunun artması İblisin müəyyən qədər istəyinə nail olmasından xəbər verir. Bu hadisə haqqında Uca Allah Quranda bu cür xəbər verir.

«(İblis) dedi: «Sən məni yoldan çıxartdığına görə mən də Sənin düz yolunun üstündə oturub onları (insanları) tovlayaçağam. Sonra onların yanına önlərindən və arxalarından, sağlarından və sollarından gələcəyəm və Sən onların əksəriyyətini şükür edən görməyəcəksən». (Allah) buyurdu: «Oradan mənfur və qovulmuş halda çıx! Onlardan hər kəs sənin ardınca getsə, əlbəttə, Cəhənnəmi sizin hamınızla dolduracağam.»¹²

Bu ayələrdə bəzi insanlar üçün cavabsız qalmış bir çox suallara cavab vardır. Əvvəla qeyd edək ki, ayədə İblisin bəzi insanların şükür edən olmayacaqlarını (küfr edəcəklərini) qabaqcadan bildirməsi heçdə onun gələcəyi və qeybi bilməsi ilə izah edilə bilməz. Çünki gələcəyi də, qeybi də yalnız və yalnız Uca Allah bilir və kimsə bu iddiada olarsa İslama zidd hərəkət edir və tövbə etməsi gərəkdir. Məhəmməd Əmin Şinqiti İblisin bu hərəkətini onun zənnə qapılması kimi izah edir, lakin göründüyü kimi onun bu zənni düz çıxıb. Alimin bu fikrini Qurani Kərim də təsdiq edir.

«İblisin onlar barəsindəki zənni doğru çıxdı. Bir dəstə mömindən başqa, hamısı ona uydu».¹³

Əl-Əraf surəsində şeytanın insanlara müxtəlif istiqamətlərdən yaxınlaşması məsələsi də çox maraqlıdır. Belə ki, biz hər gün bu cür təsirlərə məruz qalsaq da bunu

¹² «Əl-Əraf» surəsi, 16-18.

¹³ «Səba» surəsi, 20.

hiss etmir və atdığımız hər addımın düzgün olduğunu zənn edirik. Ayənin bu hissəsini şərh edən İbn Abbas (r.a) demişdir: «Şeytanın öndən yaxınlaşması onun dünya həyatını, dünya sevgisini insanın qəlbinə salmasıdır. Şeytanın arxadan yaxınlaşması insana daim axirəti unutdurmasıdır...»¹⁴ Həqiqətən də dünya həyatı aldadıcı və müvəqqəti, axirət isə əbədidir. Bunu bir an belə unutmamağımız gərəkdir. Bu barədə Uca Allah belə buyurur:

«O kəslər ki, dinlərini əyləncə və oyun etmiş və dünya həyatı onları aldatmışdı». Onlar bu günləri ilə qarşılaşmağı unutduqları və ayələrimizi inkar etdikləri kimi, Biz də onları bu gün unudaraıq!»¹⁵

«Qadınların, uşaqların, yığın-yığın qızıl-gümüşün, yaxşı cins atların, mal-qaranın və əkin yerlərinin verdiyi zövqlərə istək insanlar üçün gözəlləşdirildi. Bunlar, dünya həyatının keçici zövqüdür, gözəl dönüş yeri isə Allah yanındadır».¹⁶

Yuxarıdakı təfsiri davam etdirsək: «...Şeytanın sağdan gəlməsi insanın etdiyi yaxşı əməlləri ona savab gətirməyəcək hala salmasıdır...»¹⁷ Məsələn insan bu və ya digər əməli Allah rızası üçün deyil riyakarlıq üçün edirsə, bu ona əksinə günah qazandırır. Şeytan daim insana riyakarlığı vəsvəə edir və beləliklə də bu əməl insana heç bir savab qazandırmır. İnsan isə bundan xəbərsizdir. Bu barədə Uca Allah belə buyurur:

«De: “Sizə əməlləri baxımından ən çox ziyana uğrayanlar barəsində xəbər verimmi? O kəslər ki, onların dünya həyatındakı söyləri boşə çıxmışdır.

¹⁴ Təbərinin «Təfsir»i, 8/136

¹⁵ «əl-Əraf» surəsi, 51.

¹⁶ «Ali-İmran» surəsi, 14.

¹⁷ Təbərinin «Təfsir»i, 8/136.

Halbuki onlar yaxşı işlər gördüklərini güman edirdilər».¹⁸

«...Şeytanın soldan yaxınlaşması isə günah işləri insana gözəl və yaxşı əməl kimi göstərməsidir».¹⁹ Bu gün çox təəssüflə deyə bilərik ki, günahın gözəl əməl kimi qəbul edilməsinə kifayət qədər dəlillər mövcuddur. İndi o qədər qorxulu günahların bəndə tərəfindən qorxu və əndişə duyulmadan törədildiyinin şahidi oluruq ki, deməyə söz belə tapmırıq. Ən dəhşətlisi isə onlara bu barədə xəbər verdikdə sənə istehza edib dediklərini qeyri ciddi qəbul etmələridir. Bu gün Allaha münasibətdən tutmuş ailə münasibətlərinə qədər, ticarətdən tutmuş geyim qaydalarına qədər günah içində batmaqdayıq. Allah Özü bizi bu günahlar müqabilində günahkarlarla birlikdə cəzalandırılmaqdan qorusun! Allah bizi doğru yoldan sapdırmasın!

Bu barədə Uca Allah belə buyurur:

«Mən onun və tayfasının Allahı qoyub günəşə səcdə etdiklərini gördüm. Şeytan onların əməllərini özlərinə gözəl göstərmiş və onları (haqq) yoldan çıxarmışdır. Buna görə də haqq yolunu tapa bilmirlər».²⁰

Şükürlə bağlı **üçüncü** növə aid insanlar o kəslərdir ki, onlar bütün nemətlərin Allah tərəfindən verildiyini etiraf edir, lakin verilənlərlə qane olmur və hər zaman onun azlığından şikayət edirlər. Bu cür insanlar şükür edənlərdən sayılmırlar. Bu barədə Uca Allah belə buyurur:

«Biz sizi yer üzündə yerləşdirdik və orada sizin üçün dolanışiq vasitələri yaratdıq. Necə də az şükür edirsiniz!»²¹

¹⁸ «əl-Kəhf» surəsi, 103-104.

¹⁹ Təbərinin «Təfsir»i, 8/136.

²⁰ «ən-Nəml» surəsi, 24.

²¹ «əl-Əraf» surəsi, 10.

«(Cinlər) onun üçün istədiyi qəsrləri, heykəlləri, hovuzlara bənzər çanaqları və yerindən tərpənməyən nəhəng qazanları düzəldirdilər. Ey Davud nəslil! (Bu nemətlərə) şükr edin! Qullarımdan şükür edəni azdır!»²²

«Sizin üçün qulaq, göz və ürəklər yaradan Odur. Siz çox az şükür edirsiniz»²³

Ayələr şükür edənlərin az olduğunu qabaqcadan xəbər verir. Şükür etməyən insanlardan olmamaq üçün dinə sıx bağlı olmaq və hər zaman özündən varlıya deyil, kasıba baxmaq lazımdır. Bu haqda Peyğəmbərimiz ﷺ demişdir: «Sizdən aşağıda olanlara nəzər salın və sizdən yuxarıda olanlara baxmayın! Belə ki bu, Allahın nemətlərinə xər baxmamaq üçün daha münasibdir».²⁴ Bəli, belə hədisləri oxuduqdan sonra anlayacaqsan ki, sənin vəziyyətin nə qədər çətin olsa da səndən də çətin vəziyyətdə olanlar var. Bu, qəlb sıxıntılarını səndən uzaqlaşdırar və yaşayışında bir sabitlik yaradar. Bu cür qəlb rahatlığı və arxayınçılığın olmamasındadır ki, dünyada psixiatorlara müraciət edənlərin sayı durmadan artmaqdadır. Ən inkişaf etmiş ölkələrdə hər bir ailə xüsusi psixiatorlara malikdir. Yaxşı, çox yerində olaraq belə bir sual verərdim: «Bəs bu gözqamaşdırıcı inkişaf insanın qəlb rahatlığını niyə təmin edə bilmir?» Cavab isə çox sadədir: «İnsanın qəlbi Allah sevgisi və qorxusu ilə dolu olduqda rahatlıq tapır». Bunu yaşayıb hiss edənlər çox gözəl bilirlər. Mənim sözlərimi mütəxəssislər də təsdiq edər ki, qəlbi rahat, nəfsi tox və daim sakit insanlar növbəti uğuru əldə etmək üçün psixoloji baxımdan daha hazırlıqlı olurlar. Uğursuzluqla üzləşdikdə isə bunu Allahın qədəri, imtahanı kimi qəbul edən mömin öz sağlamlığını

²² «Səba» surəsi, 13.

²³ «əl-Muminun» surəsi, 78.

²⁴ Muslimin «Səhih» əsəri, 2963.

qorumaqla yanaşı aldığı zərbədən düzgün nəticə çıxarıb gələcək fəaliyyəti üçün hazır olmaq kimi şansı da əldə etmiş olur. Elə bu səbəbdəndir ki, mömin ailələrdə stress halları qeydə alınmır və ailədə daim qarşılıqlı hörmət və məhəbbət hökm sürür. Belə ailələrdə insan ən çıxılmaz və ümitsiz hallarda digər insanlara deyil, məhz illərlə sevgisini qazanmaqdan ötrü çalışdığı Allaha müraciət edir. Baxın, budur İslam həyatı - daim arxayın, sakit, təbəssümlü və gələcəyə inamlı.

Dördüncü növə aid edilən insanlar o kəslərdir ki, Onlar bütün nemətlərin Allah tərəfindən olduğunu qəlbi ilə etiraf edir, dili ilə həmd edərək ifadə və təsdiq edir, və Ona əta edilən nemətləri yalnız Allahın rızasını qazanmaq üçün sərf edirlər. Uca Allah bu haqda Quranda belə buyurur:

«Onlar kasıba, yetimə və əsirə sevdikləri yeməyi yedirərlər. (Və deyərlər:) «Axı biz sizi Allahın Üzü xatirinə yedirdirik. (Bunun əvəzinə) biz sizdən nə bir mükafat, nə də bir təşəkkür istəyirik!»²⁵

Möminlərin anası Aişə (r.a) rəvayət edir ki: «Peyğəmbər ﷺ o qədər gecə namazı qıldırı ki, dabanları çatlayardı. Mən bir gün ona ﷺ dedim ki, Ey Allahın elçisi, nə üçün özünə əziyyət verirsən? Axı Allah sənə keçmiş və gələcək günahlarını bağışlayıb. Cavabında o ﷺ belə dedi: «Məgər Allaha şükür edən bəndə olmayımmı?»

Əziz bacı və qardaşlarım, məgər Peyğəmbərimiz ﷺ öz vəziyyətində tam arxayın olmalı deyildimi ki, o ﷺ bununla kifayətlənməyib gecə-gündüz Rəbbinə itaət edər, Ondən bağışlanma diləyər və ən əsası isə Allahın bütün əmrlərinə çox ciddi yanaşardı. Onun ﷺ qəlbi sözün həqiqi mənasında təmiz idi. Bəs Allahın əmrlərinə ümumiyyətlə istehza edən və ya bu əmrlərin bir qismini yerinə yetirib

²⁵ «əl-İnsan» surəsi, 8-9.

digərlərini isə sabaha sağ çıxacağına tam arxayın olmaqla hansısa müəmmalı bir vaxta saxlayanlara və ya özünə "rəva" bildiklərinə əməl edib qalanlarını isə "eləməsəm də Allah məni bağışlayar!" deyənlərə nə cavab verək? Sözü düzü yuxarıdakı hədisdən sonra bu cür insanlara deyiləsi bir söz qalmır. Allah Böyükdür! O hər şeyi Eşidən, Görən, Bilən və haqq-hesab Çəkəndir.

Hər bir insan ona ayrılan müddət ərzində yaşayır və vaxtı çatanda Rəbbinin ona verdiyi ruhu təhvil verərək yalnız Allahın istəyi ilə əbədi olan haqq dünyasına – bərzəx,²⁶ sonra da axirət həyatına qovuşur. Adəm övladı onun üçün müəyyən edilmiş bu müddət ərzində bir çox problemlərlə üzləşir, bu problemləri dəf etməyə çalışır, bəzən istədiyinə nail olur, bəzən də yox. Lakin heç də insanların hamısı bu çətinlik və problemlərin mövcudluğunun mahiyyətini düzgün qiymətləndirmir. Onlar bunu özlərinə qarşı haqsızlıq, düzgün olmayan bir hadisə kimi qəbul edirlər. Məhz belələri naşükürlüyə yaşıllıq yandıranlardırlar. Ən təəssüf ediləsi hal isə, ibadət əhlinin arasında naşükürlərə rast gəlinməsidir. Gəlin bir düşünək ki, bizim bu həyatda yaşayıb, bir parça çörəyə sahib olub ailəmizi dolandıрмаğımız üçün hansı çətinliklərə qatlaşırıq? Hər birimiz ilk öncə savad almaq üçün ali və orta ixtisas məktəblərində təhsil alır, bütün bunlardan sonra özümüzün ixtisasımıza uyğun işlə təmin olunmağımıza çalışırıq. Bu yolda bir şey əldə etmək üçün sərf edilən əməyimizi bir anlıq xəyalımızda canlandıraraq. Orta məktəb illərində olan əziyyətimiz, sonra ali məktəbə daxil olmaq yolunda çarpışmada nəfsimizin tələb etdiklərinə məhdudiyyət qoymağımız, ali məktəbə daxil olmamışdan öncə və sonra gecə-gündüz yuxusuz və bəzən hətta özümüz də hiss etmədən qida qəbulunu

²⁶ Dünya həyatı ilə axirət həyatı arasındakı keçid həyat.

unutmağımız - bütün bunlar hamısı bizim yaşamağımız və təbii ki, yaşayışımızı təmin etməyimiz üçündür. Bəs onda yaşamağımız nə üçündür? Əgər yaşamağımız elə ancaq bu çətinliklərə qatlaşmağımız üçündürsə (bu çətinlik və problemlərə mütləq qatlaşmaq və zəhmətkeş olmaq lazımdır) onda həyat darıxdırıcı görünürmü? Yaxşı, bəs dünya həyatının müvəqqəti nemətləri üçün bu qədər əzab və əziyyətə qatlaşırsa, onda Uca Allahın Qurani Kərimdə bir çox səhifələrdə insanlara xatırladığı sonsuz nemətlərlə dolu Cənnəti qazanmaq asanmı olmalıdır? Balaca ilə böyükdə fərq olduğu kimi, müvəqqəti həyatla əbədi həyatın şərtlərində də təbii ki, fərq olmalıdır. Əgər bir idmançı hər hansısa bir turnirdə qalib gəlmək üçün nə qədər çətinliklərlə üzləşirsə, qazandığı nailiyyət bir müddət yaşanan sevincə, sonra isə xatirəyə çevrilirsə, bəs əbədi olaraq problemsiz yaşanacaq Cənnət həyatını asanlıqla qazanmağın mümkünlüyü yanlışlıq deyilmi? Odur ki, Uca Allahın nemətlərinə şükür və imtahanlarına səbr edənlər, cəmiyyətin inkişaf və tərəqqisi üçün çalışanlar heç bir halda uduzmurlar. Bir daha qeyd etmək istəyirik ki, əgər ən məsum və saf insan olan Peyğəmbərimiz ﷺ bu həyatda kifayət qədər çətinlik görübsə, onun ﷺ yolunu gedən möminlər hansı məntiqlə bu dünyada rahatlıq axtarmaq həvəsindədirlər? Biz bu fikri demək olar ki, hər risaləmizdə qardaş və bacılarımıza xatırladıırıq. Bu fikri hər dəfə təkrarlamağımızı sizi çətinlik, problem və sıxıntılardan qorxmamağa, zəhmətkeş, təmiz və mömin insan olmağa çağırışımız kimi qəbul edin. Əgər Peyğəmbərimizin ﷺ varisləri olan alimlərin həyatına baxsaq görərik ki, həqiqətən onların böyük əksəriyyəti bu dünyada ehtiyac içində yaşayıblar. Onlar bu cür yaşayışın arxasında nəyin durduğunu çox gözəl anladıqları üçün daim naşükürlükdən çəkiniblər. Özünü Peyğəmbərimizin ﷺ sələfi (keçmiş nəslin

davamçıları) hesab edən bu alimlər tutduqları yolun asan olmayacağını fərqləndirirdilər. Çünki Uca Allah iman gətirən insanı imtahan edəcəyini qabaqcadan bildirib:

«Əlif. Lam. Mim. İnsanlar elə güman edirlər ki, sadəcə: “İman gətirdik!”- demərilə onlardan əl çəkiləcək və onlar imtahan olunmayacaqlar? Biz onlardan əvvəlkiləri də imtahan etmişdik. Allah əlbəttə, düz danışanları da, yalançıları da üzə çıxaracaqdır. Yoxsa pis işlər görənlər elə güman edirlər ki, Bizdən qaçıb (canlarını) qurtaracaqlar? Onlar nə pis mühakimə yürüdürlər!»²⁷

Lakin biz hələ böyük nemətlər içərisində yaşaya-yasaya nəşükürlük edən, Rəbbinin ən vacib əmrlərini belə yerinə yetirməyən və bunun üçün müxtəlif bəhanələr uyduran insanlar haqqında bir söz demirik. Onlar ibadətdən və ya Allahın digər əmrlərini yerinə yetirməkdən yayınmaları üçün gətirdikləri əsaslar və dəlillərlə yalnız özlərini aldada bilirlər. Uca Allah onların gizli və aşkarda etdiklərindən xəbərdardır:

«Göylərdə və yerdə nə varsa, Allahındır. Siz içərinizdə olanı üzə çıxarsanız da, gizlətsəniz də Allah buna görə sizi hesaba çəkər. O, istədiyini bağışlar, istəyinə də əzab verir. Allah hər şeyə qadirdir!»²⁸

Bu və bu cür ayələrdən sonra hər kəliməsində «ürəyim təmizdir», «qəlbim Allahla düzdür» və s. deyən insanlar dediklərinin həqiqət olduğunu öz əməllərində sübut etməlidirlər. Axı bu nə çətin məsələdir? Qəlbini düzdirsə Allahın əmrlərini yerinə yetir və nəşükür olma! Belə dil qəhrəmanı və dil müsəlmanlarına bütün gözəl sifətlərlə insanlara nümunə olan Peyğəmbərimizin ﷺ həyatını oxumağı tövsiyə edirik. Əlbəttə ki, dini məsələləri yalnız Allahın Özünün istədiyi şəxs düzgün anlaya bilər. Çünki

²⁷ «Əl-Ənkəbut» surəsi, 1-4.

²⁸ «Əl-Bəqərə» surəsi, 284.

hər hansısa bir hadisə haqqında hər bir kəs müxtəlif fikirlər söyləyə bilər və bu onun hüququdur. Lakin ən düzünü isə Allahın qəlbinə genişləndirdiyi və məsələləri düzgün anlayan kimsə söyləyə bilər. Bu barədə Uca Allah belə buyurur:

«Allah kimi doğru yola yönəltmək istəsə, onun köksünü İslam üçün açar, kimi azdırmaq istəsə, onun köksünü dar və sıxıntılı edir, sanki o, göyə çıxır. Allah iman gətirməyənləri beləcə rəzalətə (əzaba) düşür edir. Rəbbinin doğru yolu budur. Artıq Biz ayələri düşünən bir qövme izah etdik».²⁹

Məsələləri düzgün başa düşmək həm bu dünyada, həm də axirətdə yaxşı məqamı qazanmaq vasitəsidir. Həqiqi mömin o kəsdir ki, ona nemət verildikdə şükür edir, Allah tərəfindən imtahan olunduqda isə səbr etməyi bacarır. Bu da təbii ki, xoşbəxt sonluğa aparacaq yolda başlıca şərtidir. Mömin insan bu mənada xeyir içindədir. Çünki hər iki halda - istər nemət verildikdə, istərsə də problemlə üzləşdikdə düzgün mövqe tutmağı bacardığı üçün savab qazanır. Peyğəmbərimiz ﷺ bu barədə belə buyurmuşdur: «Möminin işləri və əməlləri qəribədir. Allah ona bir nemət verərsə şükür edir və bu onun xeyrinə olar, Uca Allah tərəfindən imtahan olunduqda isə bütün çətinliklərə səbr edir və bu da onun xeyrinə olar. Bu xüsusiyyət yalnız möminə xasdır».³⁰ Həmçinin Peyğəmbərimizə ﷺ hər hansı bir nemət verildikdə: «Həmd olsun O Allaha ki, neməti ilə bütün yaxşı işlər tamamlanır!», bir çətinliklə üzləşdikdə isə: «Hər bir halımıza görə Allaha həmd olsun!»-deyirdi.³¹

²⁹ «əl-Ənam» surəsi, 125-126.

³⁰ Muslimin «Səhih» əsəri, 7425.

³¹ İbn Macənin «Sünən» əsəri, 1840; Hakimin «Müstədrək» əsəri, 3803.

Xeyir və ya hər hansı çətinliklə hər birimiz rastlaşdığımız üçün bu məsələnin üzərində bir qədər dayanmağı məsləhət bilirik. Aydın ki, əgər bizim hər birimiz yalnız xeyir və rahatlıqla rastlaşsaydıq həyatımız mənasız və darıxdırıcı olardı. Lakin belə olacağı təqdirdə insan kasıbçılığın nə olduğunu, verilən nemətin və hətta adi suyun belə qiymətini bilməzdi. Bir də ki, heç vaxt düşünməyin ki, Uca Allah yalnız kasıbları imtahana çəkir. Xeyr! Hər şeyi Bilən Allah bunu varlılara da şamil edir. Əvvəla var-dövlətin özü elə bir imtahandır. Çünki bəzi insanlar kasıbçılıq üzündən naşükürlük edib Rəbbinə üsyan edirsə, bir çox insanlar da imkanlarının genişliyindən Rəbbinə qarşı çıxır. Məsələn Qurani Kərimi oxuyan bacı və qardaşlarımız Fironun əhvalatından ağahdılar. Firon həddini o qədər aşdı ki, axırda Allahlıq iddiasına düşdü və Uca Allah da onu məhv etdi. Odur ki, var-dövlətin özü də bir fitnədir. Onun fitnə olduğunu bilməyənlər verilən neməti daha çox haramlara sərf edir. Elə bu səbəbdən də Peyğəmbərimiz ﷺ öz dualarında deyirdi: «Allahım, Cəhənnəm və qəbr əzabından, var-dövlət və kasıblıq fitnəsinin şərindən Sənə pənah aparıram!»³² Allaha və axirət gününə inanan insanlar cəmiyyətdə kiminsə xoşbəxt olmasını heç də onun dövlətli olmasında görmürlər. Peyğəmbərə ﷺ qarşı çıxanlar arasında varlı adamlar da kifayət qədər idi. Sonunda məğlub olan bu insanları indi heç xatırlayan da yoxdur. Lakin Əbu Bəkr (r.a), Ömər (r.a), Osman (r.a), Əli (r.a), Aişə (r.a) Həsən (r.a), Hüseyin (r.a), Fatimə (r.a) və s. bu kimi səhabələri xatırladıqda hər birimiz «Allah onlardan razı olsun!» deyirik. Lakin bu o demək deyil ki, insan özünə var-dövlət arzulamamalıdır. İnsan sadəcə tamahkar olmamalıdır. İnsan daim Allaha sığınmalı və

³² Buxarinin «Səhih» əsəri, 6377.

zənginliyin gətirə biləcəyi fəsadlar barəsində qabaqcadan düşünməlidir. Çünki ona verilən bu sərvətin onu azdırıb həlakə sürükləyəcəyi və ya daha da itaətkar, təvazökar edəcəyi hələ sual altındadır. Odur ki, çalışsaq ki, Allahın razı qaldığı əməllərlə həyatımızı başa vuraq! Naşükürlük etməklə isə insan yalnız özünə ziyan edir və işlərini dolaşığa salır. Bu barədə Uca Allah belə buyurur:

«O zaman Rəbbiniz (belə) bildirmişdi: «Əgər şükür etsəniz, sizə (olan nemətimi) artıracığam, yox əgər nankorluq etsəniz, heç şübhəsiz ki, Mənim əzabım siddətlidir!»»³³

«Şükür etsəniz və iman gətirsəniz, sizə əzab vermək Allahın nəyinə gərəkdir? Allah (itaətkar bəndələrinə) Təşəkkür edəndir, Biləndir!»»³⁴

«Allahın sizə verdiyi halal və pak ruzilərdən yeyin və əgər Allaha ibadət edirsinizsə, Onun nemətinə şükür edin!»»³⁵

Allahı yada salmaq və yalnız Ona şükür etmək həm də müsəlmanı digər inanc sahiblərindən fərqləndirən keyfiyyətlərdəndir. İslamda müraciət birbaşa Allaha edilir və kömək də Ondən dilənir. Şükrü yalnız Allaha etmək barəsində Qurani Kərimdə ayələr çoxdur. Onlardan birini zikr etməklə fikrimizi təsdiq etmək istədik.

«Elə isə Məni yad edin ki, Mən də sizi yad edim! Mənə şükür edin, Mənə küfr etməyin!»»³⁶

Elə insanlar da vardır ki, onlar Allahı yalnız çətinə düşdükdə yada salır və bəlanı sovuşduracağı təqdirdə şükür edəcəyinə söz verir. Lakin Allahın köməyi yetişdikdən sonra vədinə xilaf çıxır. Məsələn hamımız bu

³³ «İbrahim» surəsi, 7.

³⁴ «ən-Nisa» surəsi, 147.

³⁵ «ən-Nəhl» surəsi, 114.

³⁶ «əl-Bəqərə» surəsi, 152.

yaxınlarda ölkəmizin paytaxtı və onun ətrafında baş vermiş zəlzələnin şahidi olduq. O an insanların bəziləri hətta övladını, valideynini atıb öz canını qurtarmağa çalışmışdır. İnsanların ümid yeri yalnız Allah idi. Biz də elə zənn etdik ki, insanlar bundan düzgün nəticə çıxaracaq, haram işlərə və Allaha asiliyə son qoyacaq, tövbə edəcək, Rəbbinin yerinə yetirməyi vacib buyurduğu əməllərdən hansı icra edilmirdisə dərhal əməl olunacaq, mənasız əyləncələrə son qoyulacaq, Allaha ibadət olunacaq. Lakin gözlənilməyinin əksi olaraq bir çox insanlar tərəfindən törədilən günahlara son qoyulmadı və həmin gün heç olmamış kimi unuduldu.

Çox maraqlıdır, çətin anda Allaha yalvarıb kömək diləyən insan Rəbbinin köməyindən sonra verdiyi vədə xilaf çıxırsa o hansı üzlə Allaha yenə müraciət edəcək? Allah isə tövbələri qəbul edən və bağışlayandır. Allah, belə bir vəziyyətə Qurani Kərimin aşağıdakı ayələrində toxunur.

«Sizi quruda və dənizdə hərəkət etdirən Odur. Siz gəmilərdə olduğunuz, gəmilər də onları (içindəkiləri) xoş bir küləklə apardığı və onlar buna sevindikləri zaman birdən fırtına qopar və dalğalar hər yandan onların üstünə gəlir. Dalğaların onları bürüdüynü (həlak edəcəyini) yəqin etdikdə isə Allahı – dini məhz Ona aid edərək çağırırlar: «Əgər bizi bundan xilas etsən, əlbəttə, şükür edənlərdən olarıq». (Allah) onları xilas etdikdə isə dərhal haqsız olaraq yer üzündə azgınlıq edirlər. Ey insanlar! Azgınlığınız yalnız sizin öz əleyhinizədir. (Bu,) dünya həyatının keçici zövqüdür. Sonra isə dönüşünüz Bizə olacaq, Biz də nə etdikləriniz barədə sizə xəbər verəcəyik».³⁷

³⁷ «Yunus» surəsi, 22-23.

Bəli həqiqətən Allah kömək edən və Rəhmlidir. Sadəcə olaraq bu köməyə layiq olmaq lazımdır. Bu barədə çox ibrətamiz bir əhvalatı diqqətinizə çatdırmaq istərdik. Bu hadisə möminlərin anası, Peyğəmbərimizin ﷺ zövcəsi Aişənin (r.a) başına gəlmişdi.

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ səfərə çıxmağa hazırlaşdıqda zövcələri arasında püşk atardı. Püşk kimə düşsəydi onu da özü ilə səfərə aparardı. Döyüşlərin birində yenə bizim aramızda püşk atıldı, bu dəfə o mənə düşdü. Mən onunla birgə səfərə çıxdım. Bu vaxt artıq hicab ayəsi nazil olduğundan məni kəcavənin içərisində apardılar. Səfər biz döyüşü başa vurub geri dönməyə qədər davam etdi. Biz Mədinəyə qayıtdıqda ona yaxın bir yerdə (dincəlmək üçün) dayandım. Peyğəmbər ﷺ orada gecələməyib səfərə çıxmağı əmr etdi. Mən (zəruri ehtiyacımı ödəmək üçün təkbaşına) qoşundan uzaqlaşmışdım. Ehtiyacımı ödəyib geri qayıtdıqda yolda əlimi sinəmə toxundurub Yəmən muncuğundan olan boyunbağımın qırılıb düşdüyünü gördüm və onu axtarmaq üçün yenidən geri qayıtdım. Elə onu axtarmaq da məni yoldan saxladı.

Kəcavəni aparanlar mənim onun içərisində olduğumu güman edib onu götürüb dəvənin üstünə qoydular. O zamanlar qadınlar az yedikləri üçün yüngül çəkili idilər və elə bu səbəbdən də onlar kəcavəni qaldırarkən onun çəkisindəki fərqi hiss etmədilər. Mən də o zamanlar çox gənc idim. Onlar beləcə dəvəni sürüb apardılar.

Boyunbağını tapıb geri qayıtdıqda qoşun artıq çıxıb getmiş, orada nə bir çağırən, nə də bir cavab verən qalmışdı. Mən, onların məni yerimdə tapmadıqları üçün mütləq dönəcəklərini güman edib kəcavənin dayandığı yerə gəldim. Az sonra oturduğum yerdə yuxuladım. Bu vaxt Səfvan ibn Muattil əs-Suləmi əz-Zəkvanı (r.a) qoşundan qalan əşyaları toplayıb sahiblərinə qaytarmaq

üçün qoşunun ardı ilə gəlirdi. O, mən olan yerə səhərə yaxın gəlib çatdı və yatmış bir insan qaraltısı görüb mənə yaxınlaşdı. O hicab ayəsi nazil olmamışdan öncə mənə gördüyü üçün mənə dərhal tanıdı. Mən onun istircə³⁸ etməsinə oyandım və çarşabla üzümü örttdüm. O mənə heç bir söz demədi və mən də ondan istircədən başqa bir kəlmə eşitmədim. O dəvəsini diz çökdürdü və mən ona mindikdən sonra (üzəngisindən) tutaraq sürüb apardı. Nəhayət biz, şiddətli isti olduğundan çayın qırağında oturmuş orduya yetişdik. Bu zaman bir çoxları (mənə iftira atmaqla) həlak oldu. Böhtan atanların başçısı Abdullah ibn Ubey ibn Səul idi. Mədinəyə çatdıqdan sonra bir ay xəstə oldum. Bu andan camaat böhtan atanların söz-söhbətlərini müzakirə edir, mənim isə bütün bunlardan xəbərim yox idi. Həmişə xəstələndiyim zaman Peyğəmbərin ﷺ mənə göstərdiyi qayğıni indi ondan görməməyim mənə şübhələndirirdi. O ﷺ sadəcə olaraq yanıma gəlir, salam verib «vəziyyətin necədir?» deyir və gedirdi. Bütün bunlar mənə şübhələndirsə də mənə yönələn şərdən xəbərim yox idi.

Sağaldıqdan sonra Ummu Mistahla (r.a) birgə Mədinənin kənarında olan bir yerə getmək üçün evdən çıxdım. Bura bizim gecədən-gecəyə zəruri ehtiyaclarımızı ödəmək üçün gəldiyimiz yerlər idi. O vaxtlar hələ evlərin yaxınlığında ayaqyolular tikilməmişdi. Bütün bunlar əvvəlki ərəblərin adətlərinə görə idi. Ummu Mistahın (r.a) atası Əbu Ruhm bin Abdumənaf, anası Əbu Bəkrin (r.a) xalası Raita bint Səxr bin Amir, oğlu isə Mistah ibn Usasədir (r.a). Beləcə birgə evə yaxınlaşdıqda onun ayağı əbasına ilişdi və dedi: «Mistah həlak olsun!» Mən ona dedim: «Sən necə də pis danışdın. Bədr döyüşündə iştirak

³⁸ «İnna lilləhi və inna iləyhi raciun!» demək. Yəni, «Biz Allahın bəndələriyük və Ona tərəf qayıdacağıq!»

etmiş bir kişi haqqında belə deiyrsən?» O dedi: «Onun nə dediyini eşitməmişən?» Mən: «O nə deyir ki?» soruşduqda o iftiraçıların mənim haqqında dediklərini mənə xəbər verdi. Və xəstəliyim daha da şiddətləndi. Evə gəldikdən sonra Peyğəmbər ﷺ yenə mənim yanıma gəldi və yenə əvvəlki tək salam verib əhvalımı soruşdu. Mən ondan valideynlərimin yanına getməyə izn istədim, o da etiraz etmədi. Mənim niyyətim bu xəbərin doğru olub-olmadığını valideynlərimdən dəqiqləşdirmək idi. Valideynlərimin yanına getdim və anama: «Anacan camaat nə danışır?» O dedi: «Qızım özünü üzmə (öz sağlığını düşün) çox nadir hallarda rast gəlmək olar ki, gözəl qadını əri sevsin və ortaqları (ərin başqa zövcələri) onun əleyhinə danışmasınlar». Mən: «Sübhanəllah! Demək insanlar bunu danışmışlar». Mən bütün gecəni ağladım, səhərə qədər göz yaşım dayanmadı və bir anlıq belə yuxulaya bilmədim.

Vəhy nazil olması gecikdiyi üçün Peyğəmbər ﷺ Əli ibn əbu Talibi (r.a) və Usamə bin Zeydi (r.a) məsləhət almaq üçün yanına dəvət etdi. Usamə bin Zeyd (r.a) Peyğəmbərə ﷺ mənim namuslu olduğumu və bizi ürəkdən istədiyini bildirərək dedi: "Ey Allahın elçisi! Mən onun barəsində zərrə qədər də pis bir şey eşitməmişəm!" Əli ibn əbu Talibin (r.a) cavabı isə belə oldu: "Allah sənə heç bir hədd qoymayıb. Ondan başqa nə çox qadın var. Əgər Aişənin (r.a) xidmətçisindən (Bərirədən (r.a)) soruşsan o sənə düzünü deyər". Peyğəmbər ﷺ Bərirəni (r.a) çağıraraq soruşdu: «Ey Bərirə! Səni şübhələndirən bir şey görmüsənmi?» Bərirənin (r.a) cavabı belə oldu: «Xeyr! Səni haqq ilə Göndərənə and olsun ki, ondan bir qəbahət iş görsəydim onu qınayardım, yalnız onu deyə bilərəm ki, az yaşlı qız uşağı olduğu üçün mən yoğurduğum xəmiri qorumağı ona tapşırıqda o, yatırdı və qoyun gəlib xəmiri yeyirdi».

Bir gün Peyğəmbər ﷺ Abdullah ibn Ubey ibn Səlul

dediyinə görə üzrxahlıq istəsin deyə minbərə qalxıb dedi: «Ey müsəlmanlar! Sizlərdən kim mənim əhlimə əziyyət verən kimsənin ittihamlarını rədd edərək əhlimə bəraət qazandıra bilər? Mən öz həyat yoldaşımdan heç bir pis hərəkət görməmişəm. Eləcə də ittiham olunan kişinin (Səfvan ibn Muattilin (r.a)) pis bir hərəkət etdiyi də mənə məlum deyil. O heç vaxt mənsiz bizim evə daxil olmayıb».

Bu vaxt Səd ibn Muaz (r.a) ayağa qalxıb dedi: «Ey Allahın elçisi, mən sənə haqq qazandırmaq istəyirəm. Əgər ittiham edən çəxs Əvs qəbiləsindəndirsə mən onun boynunu vuraram, yox əgər qardaşlarımız olan Xəzrəc qəbiləsindəndirsə əmr et, sənin əmrini yerinə yetirərəm».

Bu vaxt Xəzrəc qəbiləsinin başçısı, əvvəl əməlisaleh olan, sonra isə yolunu azmış Səd ibn Ubadə Səd ibn Muaza (r.a) dedi: «Allaha and olsun ki, sən yalan danışdın. Sən onu nə öldürənsən, nə də öldürməyə qadirsən!» Bu sözdən sonra Səd ibn Muazın (r.a) əmisi oğlu Useyd ibn Xudeyr (r.a) qalxıb Səd ibn Ubadəyə dedi: "Allaha and olsun ki, biz onu mütləq öldürəcəyik. Həqiqətən, sən münafıqsən və münafıqları müdafiə edirsən". Beləliklə Xəzrəc və Əvs qəbilələri arasında elə çaxnaşma düşdü ki, az qala bir-birlərini öldürəcəkdilər. Bu vaxt Peyğəmbər ﷺ minbərdə dayanmışdı və onları sakitləşdirirdi. Mən daha bir gün dayanmadan ağladım və yatmadım. Səhərişi gün valideynlərim mənim bir gün yarım dayanmadan ağladığımı şahidi olduqda elə zənn etdilər ki, ciyərim parça-parça olacaq. Onlar mənim yanımda olarkən ənsar qadınlardan biri mənim yanıma daxil olmaq üçün izn istədi və gəlib mənimlə bərabər ağladı. Elə bu zaman Peyğəmbər ﷺ içəri daxil oldu və salam verib oturdu. Bu söz-səhbət başlandıqdan o mənim yanımda durmamışdı. Bir ay keçməsinə baxmayaraq mənim barəmdə heç bir ayə nazil olmamışdı. O ﷺ, Allaha həmd-səna etdikdən sonra dedi: "Ey Aişə sənin barəndə

mənə filan-filan xəbərlər çatıb. Əgər günahkar deyilsənsə Allah səni təmizə çıxardacaq. Yox əgər günah iş görmüsənsə Allahdan bağışlanma dilə tövbə et! Həqiqətən, bəndə günahını etiraf edib tövbə edərsə Allah onun tövbəsini qəbul edir". Peyğəmbər ﷺ sözünü qurtardıqdan sonra mənim göz yaşım kəsildi və gözümdən bir damla yaş belə çıxmadı. Mən üzümü atama tutub: "Allahın elçisinə cavab ver!" dedim. O dedi: "Allaha and olsun ki, ona nə deyəcəyimi bilmirəm". Mən anama: "Allahın elçisinə cavab ver". O: "Mən bilmirəm Allahın elçisinə nə deyim!" - dedi. Belə olduqda mən dedim: "Həqiqətən, mən az yaşlı qız uşağıyam və Qurandan da çox dəlil bilmirəm. Amma hər şey mənə bəlli oldu. Siz bütün bu söhbətləri eşitdiniz və bu sizin qəlbinizdə özünə yer tapdı və siz onu təsdiq etdiniz. Əgər mən sizə günahsız olduğumu desəm, Allah da bilir ki, həqiqətən, mən günahsızam, siz mənə inanmayacaqsınız. Yox əgər günahkar olduğumu etiraf etsəm, Allah da bilir ki, mən o günahdan uzağam, siz buna inanacaqsınız. Allaha and olsun ki, Yusifin (a.s) atası Yaqubun (a.s) dediyindən başqa bir misal çəkə bilmərəm:

«(Mənə) gözəl səbir gərəkdir. Söylədiklərinizin müqabilində Allahdan kömək diləmək lazımdır».³⁹

Bunları deyib dönüb getdim və yerimə uzandım. O zaman mən inanırdım ki, Allah mənim günahsız olduğumu üzə çıxardacaq. Lakin mən heç vaxt inanmazdım ki, Uca Allah mənim günahsız olduğum barədə qiyamətə qədər oxunacaq ayələr nazil edəcək.

Vallahi, Rəsulullah ﷺ heç yerindən qalxmamış və əhlindən də hələ çölə bir kəs çıxmamış ona vəhy endirildi.

O hər dəfə vəhy nazil olduğu zaman düşdüyü görkəmi aldı. Endirilən kəlamın ağırlığından o, çox şiddətli sıxıntı

³⁹ «Yusuf» surəsi, 18.

keçirər və qış günündə belə ondan mirvari dənəsi kimi damla-damla tər tökülərdi. O sevincindən gülürdü və dediyi ilk söz də bu oldu: "Ey Aişə! Allah səni təmizə çıxartdı".

Anam dərhal dedi: "Qızım Rəsulullahə doğru qalx və ona təşəkkür et!" Mən dedim: "Vallahi, mən Allahdan başqasına həmd etməyəcəyəm!"⁴⁰

Əziz bacı və qardaşlarım Uca Allah möminlərin anası Aişə (r.a) haqqında aşağıdakı ayələri nazil etdi.

"Şübhəsiz ki, (möminlərin anası Aişə barəsində) yalan xəbər gətirənlər özünüzdən olan bir dəstədir. Onu pis bir şey hesab etməyin. Əksinə, bu, sizin üçün xeyirlidir. O dəstədən olan hər bir şəxsin qazandığı günahın cəzası vardır. Onlardan günahın böyüyünü öz üstünə götürəni isə böyük bir əzab gözləyir. Nə üçün siz onu eşitdiyiniz zaman mömin kişilər və qadınlar özləri (bir-biriləri) haqda yaxşı fikirdə olub: "Bu, açıq-aydın bir böhtandır!"- demədilər? Nəyə görə onlar buna dair dörd şahid gətirmədilər? Madam ki, şahid gətirmədilər, deməli, onlar Allah yanında əsl yalançıdırlar. Əgər Allahın dünyada və Axirətdə sizə lütfü və mərhəməti olmasaydı, dedi-qodularınıza görə sizə böyük bir əzab toxunardı. O zaman siz bunu dilinizə gətirir, bilmədiyiniz sözü danışır və onu əhəmiyyətsiz bir şey hesab edirdiniz. Halbuki bu Allah yanında çox böyük günahdır. Nə üçün siz onu eşitdiyiniz zaman: "Bizə bunu danışmaq yaraşmaz. Sən pak və müqəddəssən! Bu, çox böyük bir böhtandır!"- demədiniz? Əgər möminsinizsə, Allah sizə heç vaxt belə şeyləri təkrarən etməməyinizi nəsihət edir. Allah sizin üçün ayələrini izah edir. Allah Biləndir, Müdrikdir. Möminlər barəsində iyrənc şaiyələrin

⁴⁰ Buxarinin «Səhih» əsəri, 4750.

yayılmasını istəyənləri dünyada və Axirətdə üzücü bir əzab gözləyir. Allah bilir, siz isə bilmirsiniz. Əgər Allahın sizə lütfü və mərhəməti olmasaydı, Allah Şəfqətli, Rəhmli olmasaydı (yaydığınız şaiyələrə görə sizi məhv edərdi). Ey iman gətirənlər! Şeytanın izi ilə getməyin. Kim şeytanın izi ilə getsə, o, iyrənc və yaramaz işlər görməyi əmr edir. Əgər Allahın sizə lütfü və mərhəməti olmasaydı, sizdən heç kəs heç vaxt pak olmazdı. Lakin Allah dilədiyini pak edir. Allah Eşidəndir, Biləndir. Qoy aranızda olan fəzilət və sərvət sahibləri qohumlara, miskinlərə və Allah yolunda hicrət edənlərə (heç bir şey) verməyəcəklərinə and içməsinlər. Qoy əfv edib bağışlasınlar. Məgər siz Allahın sizi bağışlamağını istəmirsiniz? Allah Bağışlayandır, Rəhmli⁴¹.

Bəli bu ayələrdən sonra Aişə (r.a) yerindən qalxıb şükür səcdəsi etdi.

Bu ibrətamiz hekayə haqqı tapdalanan, haqqında böhtanlar yayılan bacı və qardaşlarımız üçün böyük müjdədir. Bilirik ki, artıq yer üzünə heç bir peyğəmbər gəlməyəcək və heç bir ayə də endirilməyəcək. Lakin endirilən bu ayələr və Peyğəmbərimizin ﷺ hədisləri, təmizliyini heç cür sübut edə bilməyən müsəlman bacılarımıza və qardaşlarımıza bir təskinlikdir ki, hər şey Allahın nəzarəti altındadır. O nə böyük qüdrət və əzəmət Sahibir. Möminlərin anası⁴² üçün o ağır günlərdə kömək umulacaq yeganə qüvvə Allah idi. Çünki hətta Peyğəmbərimiz ﷺ belə bu məsələ barəsində vəhy olmayınca bir söz deyə bilmirdi və bu da təbii idi. Axı hətta peyğəmbərlər belə vəhysiz qeyb haqqında bir söz deyə bilməzlər. Qeybi yalnız Allah bilir. Allah istədiyi

⁴¹ «ən-Nur» surəsi, 11-22.

⁴² Bax: «əl-Əhzab» surəsi, 6.

bəndəsini belə ucaldır. O çətin anlarda möminlərin anası Aişəyə (r.a) böhtan atanlar bu gün heç yada düşmürlər də. Düşəndə də arzuolunmaz bir insanlar kimi xatırlanırlar. Aişəyə (r.a) gəldikdə isə hər dəfə əlinə Quran alıb oxuyan mömin bacı və qardaşlarımız ən-Nur surəsinə gəlib çatdıqda bu gözəl insanı daim zikr edir və ona rəhmət diləyir. Bu nə böyük xoşbəxtlikdir ki, sən qiyamətə qədər yad ediləsən. Bütün bunlara görə Rəbbimizə şükürlər və həmd-səna olsun!

Şükür edən insanlardan sayılmaq üçün daim Rəbbimizin əta etdiyi nemətlər barəsində danışmağımız məsləhətdir. Hətta Peyğəmbərimizin ﷺ səhabələri bir-birinə Allahın onlara verdiyi nemətləri sadalayar və bununla da imanları daha da artar və beləliklə ürəkdən Allaha şükür edərdilər. Biz insanlar xasiyyətcə çox unutqanıq və Uca Allah da bunu çox gözəl bilir. Belə ki, O, bizə bu nemətlər barəsində söz açmağı buyurmuşdur:

«Və Rəbbinin nemətindən söhbət aç!»⁴³

Əgər insan sınağa çəkildikdə səbirsizlik və naşükürlük etsə möminə layiq gözəl sifətləri itirmiş olur. Bu insanlar barəsində Quranda belə buyrulur:

«İnsana gəlinə, Rəbbi onu sınaıb ehtiram göstərəndə və ona nemət verəndə: «Rəbbim mənə ehtiram göstərdi!» – deyər. Amma onu sınaıb ruzisini azaldanda: «Rəbbim mənə alçaltdı!» – deyər»⁴⁴

Qurani Kərimdə həmçinin şükür edən insanları vəsf edən ayələr də kifayət qədərdir. Bu cür insanlar daim hörmətlə xatırlanır və digərlərinə örnək göstərilir. Bu ayələrdən bəzilərini nəzərinizə çatdırmaqla bu gözəl əmələ olan ehtirasınızı daha da artırmaq istərdik:

⁴³ «əd-Duha» surəsi, 11.

⁴⁴ «əl-Fəcr» surəsi, 15-16.

«(Ey) Nuhla birlikdə (gəmidə) daşdığımız kəslərin nəsl! Həqiqətən, o (Nuh) şükür edən bir bəndə idi!»⁴⁵

«Həqiqətən, İbrahim Allaha müti, hənif (Tək Allaha ibadət edən) rəhbər idi. O, müşriklərdən deyildi. O, Allahın nemətlərinə şükür edən idi. Allah onu seçmiş və doğru yola yönəltnişdi. Biz ona dünyada gözəl nemət verdik. Şübhəsiz ki, o, axirətdə də əməlisalehlərdəndir. Sonra sənə vəhy etdik: «Hənif (Tək Allaha ibadət edən) İbrahim dininin ardınca gedin. O, müşriklərdən deyildi».⁴⁶

«Bir zaman İbrahim (dua edib) dedi: «Ey Rəbbim! Bu şəhəri əmin-amanlıq (yurdu) et. Məni və oğullarımı bütlərə tapınmaqdan uzaq sal. Ey Rəbbim! Doğrudan da, onlar çox adamı azdırıblar. Kim mənim ardımca gəlsə, sözsüz ki, o, məndəndir. Kim mənə tabe olmasa, əlbəttə, Sən Bağışlayansan, Rəhmlisən. Ey Rəbbimiz! Mən nəslimdən bəzisini Sənin Qorunan evinin yaxınlığında, heç bir bitki olmayan vadidə sakın etdim. Ey Rəbbimiz! Onlar namaz qılsınlar deyə (belə etdim). İnsanların bir qisminin qəlblərini onlara meylli et və onlara (növbənöv) məhsullardan ruzi ver ki, bəlkə şükür etsinlər!»⁴⁷

«Süleymanın cinlərdən, insanlardan və quşlardan ibarət qoşunu toplanıldı. Onlar (nizamlı şəkildə) yerbəyer edildilər. Nəhayət, onlar qarışqa vadisinə gəlib çatdıqda bir dişi qarışqa dedi: “Ey qarışqalar! Yuvalarınıza girin ki, Süleyman və qoşunu özləri də hiss etmədən sizi tapdalayıb məhv etməsinlər”. (Süleyman) onun sözündən gülümsədi və dedi: “Ey Rəbbim! Mənə həm mənim özümə, həm də valideynlərimə əta etdiyin nemətə şükür

⁴⁵ «əl-İsra» surəsi, 3.

⁴⁶ «ən-Nəhl» surəsi, 120-123.

⁴⁷ «İbrahim» surəsi, 35-37.

etmək, Sənin razı qalacağın yaxşı əməl etmək üçün ilham ver və məni öz mərhəmətinlə əməlisaleh bəndələrinə qovuşdur!»⁴⁸

«(Süleyman) dedi: “Ey əyanlar! Onlar müti olaraq yanıma gəlməmiş hansınız onun taxtını mənə gətirə bilər?” Cinlərdən çox qüvvətliyi dedi: “Sən məclisdən qalxmamış mən onu sənə gətirərəm. Mən bu işi görməyə çox qüvvətliyəm, etibarlıyam!” Kitabdan xəbəri olan kimsə isə dedi: “Mən onu sənə bir göz qırpımında gətirərəm!” (Süleyman) taxtı yanında hazır durmuş görən kimi dedi: “Bu, Rəbbimin lütfündəndir ki, məni sınağa çəksin, görək şükür edəcəyəm, yoxsa nankor olacağam! Kim şükür etsə, ancaq öz xeyrinə şükür edər, kim nankor olsa, (bilsin ki) həqiqətən, Rəbbim Zəngindir (onun şükrünə möhtac deyildir), Səxavətlidir!»⁴⁹

Son söz

Beləliklə Uca Allahın köməyi və izni ilə bu risaləni də başa çatdırdıq. Qarşımıza qoyduğumuz məqsədə nə dərəcədə çatıb çatmadığımızı söyləmək çətin olsa da bir məsələ hamımız üçün aydın oldu. Biz insanlar dünya həyatına aldanmamalı, onun çətinliyindən qorxmayıb, zənginliyində diqqətli olmalı və daim olduğumuz vəziyyətə şükür etməliyik. Yalnız belə xasiyyətlə cəmiyyətdə sabitliyə nail olarıq və millətimizi, müsəlman xalqımızı xoşbəxt gələcəyə apara bilərik. Şükür etməklə bağlı Nizami Gəncəvinin aşağıdakı misraları çox faydalıdır. Bu misralarda bizdən öncə yaşayan

⁴⁸ «ən-Nəml» surəsi, 17-19.

⁴⁹ «ən-Nəml» surəsi, 38-40.

babalarımızın həyat tərzı və əqidələri çox gözəl şəkildə əks olunmuşdur.

Kömək qapısını aç, ey Yaradan!
Göstər Nizamiyə düz yolu hər an!
Səni tanıyan bir könül ver ona!
Tərifini deyən bir dil ver ona!
Yol vermə ki, pislik qəlbinə dolsun,
Əlim yamanlıqdan qoy uzaq olsun.
Könlümün evini nurunla bəzət!
Sənin tərifinə dilimi öyrət!

Əvvəlcə torpaqdan yaratdın məni,
Sonra fəzilətlə ucaltdın məni.
Üzümü parlaqdın, gözümə nur saç,
Neməti bəxş etdin, şükür dilimi aç!⁵⁰

Bir də unutmayaq ki, biz Allahın bəndələriyik və sonda Onun hüsuruna qayıdacağıq. Əgər belədirsə heç ürək sıxmağa dəyərmı ki, hansısa dünya nemətinə sahib çıxa bilmədim və s. Axı nə bilmək olar ki, Uca Allah var-dövləti insana hansı hikmətlə verir.

«Onların nə malları, nə də övladları səni təəccübləndirməsin. Allah istəyir ki, bunlarla dünya həyatında onlara əzab versin, canlarını da kafir olduqları halda tapşırsınlar».⁵¹

Bir də axı dünyanın hər naz-nemətinə sahib olmuş, lakin ən azı yüz il bundan öncə yaşamış insanların heç biri indi sağ deyil. Sağ deyillərsə deməli bu var-dövlət də artıq

⁵⁰ Nizami Gəncəvinin «Xosrov və Şirin» əsəri, səh. 21; 27.

⁵¹ «ət-Tövbə» surəsi, 55.

onların deyil. Məgər müvəqqəti olandan ötrü də sarsıntı keçirməyə dəyər? Hər şeyin sonunu fikirləşmək məsləhətdir. Sonda isə hamı Allahın hüsuruna qayıdacaq. Apardığımız isə əməllərimiz, ən birinci soruşulacaq namazımız, mömin kimi yaşayıb-yşamamağımız olacaq. Peyğəmbərimiz ﷺ bu haqda demişdir: «Ölən şəxsi (dəfn edənə qədər) üç şey təqib edir. Sonra ikisi qayıdır və biri onunla qalır. Onu əhli, malı və əməli təqib edir. Əhli və malı geri qayıdır, əməli isə onunla qalır!»⁵² Bəli inanın ki, bu belə də olacaq. Kiminsə buna şübhəsi varsa gözləsin, axı hamımız gözləyirik.

Mömin bacı və qardaşlarımız üçün daha da faydalı olsun deyə sözüümüzü insanların ən xeyirlisi, axirəti dünyadan daha üstün tutan Peyğəmbərimizin ﷺ bir duası ilə bitirmək istərdik. Peyğəmbərimiz ﷺ daim dualarında belə deyərdi: «Allahummə əinni alə zikrikə və şukrikə və husni ibadətikə!» - «Allahım, Səni xatırlamağa, Sənə şükür etməyə və sənə gözəl tərzdə ibadət etməyə mənə kömək ol!»

⁵² Buxarinin «Səhih» əsəri, 6139; Muslimin «Səhih» əsəri, 2960.